

't Seghen Waert

jaargang 21 aflevering 4

november 2002

verenigingsblad van het Historisch Genootschap
Oud Soetermeer

Historisch Genootschap Oud Soetermeer

Bestuur

dhr. E.H. Oskam, voorzitter

Juweellaan 175, 2719 SB Zoetermeer
tel. (079) 361 65 38

dhr. R. A. Knotter, secretaris

Smallingerland 6, 2716 AD Zoetermeer
tel. (079) 352 10 22

dhr. H.B. Huurman, penningmeester

Limbahout 1, 2719 JK Zoetermeer
tel./fax (079) 362 17 30

mw. I. de Kler (A.W.Z.)

dhr. C.A.M. Klein (G.W.Z.)

dhr. G. J. Moers (I.S.V.)

dhr. A.C.J. Vermeulen (publicaties)

Archeologische werkgroep

dhr. B.F.F.H. van der Ven

Douzapad 30, 2722 AX Zoetermeer
bvdven@worldonline.nl
tel. (079) 342 79 91

Genealogische werkgroep

mw. M.E. Vijverberg-Kalkema

Stekelbaarsloot 35, 2724 AR Zoetermeer
kalkema@wanadoo.nl
tel. (079) 331 65 52

Interviewgroep Sprekend Verleden

dhr. E.W. van den Burg

Fr. Hendriklaan 32, 2712 EE Zoetermeer
tel. (079) 316 48 58

Archief en bibliotheek

mw. J.M.C. Huisman-Aaftink

Bernhardstraat 2, 2712 CS Zoetermeer
jokehuisman@hetnet.nl
tel. (079) 316 31 79

Ledenadministratie

dhr. A.Ph. Rademaker

Banckertstraat 5, 2712 KK Zoetermeer
tel. (079) 316 43 74

Redactie

mw. C.J. Moerman-van Voorst

Dublinstraat 253, 2713 HT Zoetermeer
c.j.moerman@planet.nl
tel./fax (079) 352 14 88

dhr. Th. J.A.M. van der Poel

dhr. R. Grootveld

dhr. A.C.J. Vermeulen

mw. I. Heijdt-Reeuwijk

dhr. P. Drapers

t Seghen Waert is een uitgave van het
Historisch Genootschap Oud Soetermeer.
ISSN: 1384-7260

Het Historisch Genootschap is gevestigd in
't Oude Huis, Dorpsstraat 7
2712 AB Zoetermeer, tel. (079) 319 06 83

Website: <http://www.oudsoetermeer.nl>

E-mail: info@oudsoetermeer.nl

Openingstijden archief en bibliotheek:

iedere woensdag 14.00-17.00 uur

Inloopmiddag A.W.Z.: eerste zondag van de
maand 14.00-17.00 uur

Inloopavond G.W.Z.: eerste maandag van de
maand 20.00-22.00 uur

Inhoud

Van de redactie	1
Activiteitenkalender	2
Nieuwe leden	2
Een systeembeheerder gezocht	2
Nieuwe publicatie: Een klassiek juweel	3
Sprekend Verleden: In gesprek met Jo Nieuwenhuysen	4
Waar zaad werd gezaaid, wordt geschiedenis geoogst	11
Verkrijgbare publicaties van het Historisch Genootschap	14
Zoetermeer boterdorp of boerendorp	16

Van de redactie

In de vierde, tevens laatste aflevering van dit jaar vindt u wederom enkele lezenswaardige artikelen: het leven in vogelvlucht van een van onze oudste leden, mevrouw Jo Nieuwenhuysen; was Zoetermeer van oorsprong een boterdorp of een boerendorp; wat wordt verstaan onder paleobotanie. U treft een vernieuwde lijst aan van publicaties, waarin u vast wel een aardig cadeau voor de aanstaande feestdagen kunt vinden, zoals een zojuist verschenen boekje over de restauratie van het negentiende-eeuwse orgel en de kerkraden van de Oude Kerk.

De redactie wenst allen goede feestdagen en een gezond 2003. Op vrijdag 10 januari om 20.00 uur is er gelegenheid in 't Oude Huis elkaar de beste wensen te geven.

De uiterste kopijdatum voor de volgende aflevering is vrijdag 17 januari 2003. Zie voor adres of e-mail de binnenkant van de omslag.

netwerken hebben. De werkzaamheden kosten u hooguit een paar uur per week, een enkele keer wordt u door iemand-in-nood gebeld. Zonder goed werkende computers kan de vereniging niet functioneren.
Inlichtingen: Bouke Tuinstra (071) 512 13 85 of b.f.tuinstra@tnw.tudelft.nl

Nieuwe publicatie: Een klassiek juweel

Vijftien jaar geleden kwam een historische publicatie uit, in samenwerking verzorgd door het gemeentelijk Monumentenbureau en het Historisch Genootschap. Dat was: "De Oude Kerk te Zoetermeer", op miniformaat, maar het was de eerste publicatie in een nog steeds groeiende reeks. De nieuwste loot aan de stam is "Een klassiek juweel", wederom over de Oude Kerk, en speciaal uitgegeven vanwege de succesvolle restauratie van het 19e-eeuwse orgel en de kerkrampen. De geschiedenis van de hervormde gemeente is opnieuw onder de loep genomen, de architectuur en het kunsthistorisch belangwekkende interieur van de kerk zijn uitgebreid onderzocht en beschreven en vanzelfsprekend is een afzonderlijk hoofdstuk aan het kerkorgel gewijd. Dit 64 pagina's tellende boekwerk, vol fraaie oude en nieuwe foto's, is voor slechts 7,- euro te koop bij boekhandel Roos en in het Stadsmuseum. Bestellen kan ook via info@oudsoetermeer.nl of 079 319 06 83. Verzendkosten bedragen 3 euro.

Bij Fris Versshop voor al uw...

- **Hollandse en buitenlandse kaasspecialiteiten**
- **vers gebakken noten**
- **heerlijke zuidvruchten**
- **kakelverse eieren**
- **paté's en salades**
- **boerenzuivel**

Dorpsstraat 96 / 2712 AM Zoetermeer / Telefoon/fax (079) 316 76 16

Sprekend Verleden: In gesprek met Jo Nieuwenhuysen

R.Moers-de Vree en C.J. de Graaf- van der Harst

De levensloop van mevrouw Jo (doopnaam Johanna) Nieuwenhuysen heeft zich tot nu toe voltrokken binnen de grenzen van de wijk Dorp in Zoetermeer. Zij werd geboren op 7 november 1916 in een huisje aan de Molenweg B13, de huidige Stationsstraat. Zoetermeer en Zegwaard waren toen nog gescheiden. Zij was het derde kind in het gezin van negen kinderen, zes jongens en drie meisjes.

De ouders van Jo Nieuwenhuysen

Hendrik Nieuwenhuysen werd 20 september 1876 te Amsterdam geboren. Hij begon zijn loopbaan als onderwijzer in Kootwijkerbroek. In 1904 werd hij aangesteld als onderwijzer aan de 'School met den Bijbel' te Zoetermeer. Geruime tijd later werd hij bovendien directeur/dirigent van een zangkoor in Benthuisen. Hij verloor daar zijn hart aan een van de koorleden, Regina Verwey. Regina had een uitstekende stem en zong zelfs solopartijen. In 1912 trouwden de 20-jarige Regina en Hendrik. Zij gingen wonen aan de voormalige Molenweg B13 en verhuisden later naar het Lagereind, nu Dorpsstraat 171. Hendrik Nieuwenhuysen is in juni 1952 overleden, Regina begin juni 1965.

Voor de huidige begrippen bewoonden zij een wel heel klein huisje, maar in die tijd was dat vrij normaal. In 1932 verhuisde het gezin naar de voormalige pastorie van de Gereformeerde Kerk in de Dorpsstraat. In dat jaar werd namelijk het nieuwe kerkgebouw met bijbehorende pastorie aan de Stationsstraat, de Pelgrimskerk, in gebruik genomen en de toenmalige predikant, Ds. Versluijs, verhuisde naar deze woning. De heer A. v.d. Spek kocht de vrijgekomen panden in de Dorpsstraat en de familie Nieuwenhuysen huurde de voormalige pastorie. In de kerk werd een boterfabriek gevestigd. Bij het huis hoorde ook de consistoriekamer. Hierin werd de volksbibliotheek gevestigd. Dochter Jo moest deze ruimte schoonhouden.

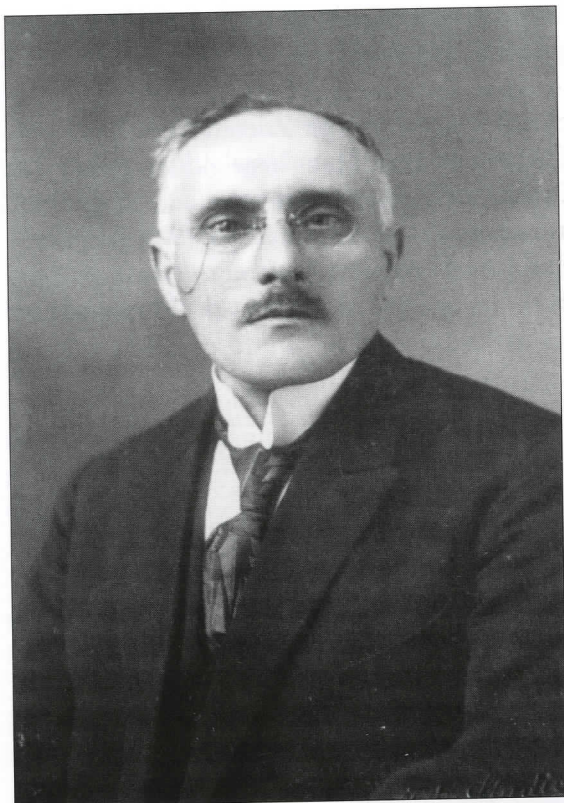
Haar schooltijd bracht Jo door op de 'School met den Bijbel' in de Dorpsstraat 144. Daar is later de meubelzaak van Hayes gevestigd. In 1930 verliet zij de school en een jaar later werd een nieuwe school in gebruik genomen, eveneens in de Dorpsstraat, waar nu restaurant de Zoetelaar wordt geëxploiteerd. Haar vader was onderwijzer op de school, dus alle kinderen uit het gezin hebben van hun vader les gehad. In de vierde zat Jo bij hem in de klas. Hoewel zij niet door hem werd voorgetrokken, mocht zij wel eens onder schooltijd naar het postkantoor, maar verder werd zij, volgens haar, niet anders behandeld. Meester Nieuwenhuysen was door zijn vele activiteiten naast zijn werk een bij velen bekende verschijning. Hij was actief in de gemeentelijke politiek voor de

toenmalige Anti-Revolutionaire Partij. Hij was lid van de Kerkenraad van de Gereformeerde Kerk en richtte daarnaast ook zangkoren op: het kinderkoor de Lofstem en een Evangelisatiekoor voor volwassenen. Later heeft hij ook nog een koor in Benthuisen opgericht. Daar ging hij vanuit Zoetermeer altijd lopend naartoe. Hij fungeerde als dirigent en Isaïc Roos begeleidde op de piano. Bovendien is hij ook een van de initiatiefnemers geweest van de oprichting van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer in 1949. Hij is een aantal jaren voorzitter geweest. Hij heeft nog een brochure verzorgd: 'Een wandeling door het dorp Zoetermeer', die in 1951 is uitgegeven. Al met al een druk bestaan, dat inhield dat de zorg en de opvoeding van de kinderen vooral op de schouders van de moeder rustte. Na schooltijd nam meester Nieuwenhuysen natuurlijk nog veel schoolwerk mee naar huis, zoals de schriften die nagekeken moesten worden. Hiervoor werd dikwijls de hulp van Jo ingeroepen. Zij was aardig goed in Nederlandse taal en mocht dan een stapel taalschriften nakijken, die dan nog wel door haar vader werden gecontroleerd. Jo heeft nog een taalschrift van zichzelf uit de vijfde klas waar onder elke les staat: taal 10, schrijven 8. Hoewel zij dus goed kon leren, heeft zij nooit vervolgonderwijs genoten. Na de lagere school is zij gewoon thuis haar moeder bij de huishouding gaan helpen, evenals haar oudere zuster Dien. Zij is nooit

Familie Nieuwenhuysen. Voorste rij vlnr.: Kees, moeder, Regina, Vader en Arie. Middelste rij vlnr.: Henk, Jo, Nick, Dien en Piet. Achter, Gerard.

Hendrik Nieuwenhuysen
(1876-1952)

buitenshuis gaan werken omdat zij haar moeder niet in de steek wilde laten. Deze zei dat Jo goud waard was. Pas toen haar moeder is overleden, heeft zij een werkring gezocht om aan de kost te komen. Maar thuis was er genoeg te doen. Jo hielp bijvoorbeeld ook in het boekwinkeltje dat zij thuis hadden.

Etalage maken

“Mijn vader was met dat winkeltje begonnen, omdat het inkomen van een onderwijzer toen beslist geen vetpot was. Hij begon met het leveren van drukwerk, o.a. stukjes voor een krant en geboortekaartjes. Daar

was hij al in de Stationsstraat mee begonnen, maar toen we in de Dorpsstraat kwamen wonen moest je een etalage hebben, anders mocht het niet. Er is toen een kamertje als winkeltje in gebruik genomen met een etalage”. Jo richtte deze etalage in en om de paar weken moest zij deze veranderen, maar daarvoor was niet zoveel materiaal. Echt druk was het ook niet, want dichtbij was de boekhandel van Isaïc Roos.

“Wij hadden de leverantie aan de Landbouwschool aan de Meidoornlaan, waar nu de nieuwe woningen zijn gebouwd, de Meidoornhof. Vader leverde daar de schoolboeken, dat zette nog wat zoden aan de dijk. De boeken moesten ook worden gekaft, hele stapels zijn door mij gekaft, dat deed ik graag. Ik kreeg tien cent voor ieder boek. Wij verkochten ook schrijfbenodigdheden en boeken. Met de Kerst verkochten we veel kinderboekjes, vooral van W.G. van der Hulst. Er was geen verwarming en het kamertje lag op de noordkant, dus ‘s winters was het er vreselijk koud. Er was wel een elektrisch kacheltje. Ik heb nog een cursus gevolgd voor assistente in de boekhandel, maar ik heb geen diploma gehaald. Ik had veel moeite met de financiële vakken. Ik vond het wel jammer dat ik gezakt was. Tijdens de

Het huis van de familie Nieuwenhuysen aan het Lagereinde, nu Dorpsstraat 171.

opleiding kreeg ik ook de opdracht om een etalage te maken van één schrijver, dat werd W.G. van der Hulst. Er bleven toen best veel mensen staan voor de etalage”.

Toen de vader van Jo omstreeks 1931, na het overlijden van D. Riezebos, tot hoofdonderwijzer werd benoemd, kreeg het gezin wat meer financiële armsglag. Kort nadat hij in 1943 was gepensioneerd is de school door de Duitsers bezet. Er werd toen les gegeven bij graanhandel Boon aan de Schinkelweg. Vader Nieuwenhuysen bleef na zijn pensionering nog wel actief in de kerk en in de politiek.

Verkiezingstijd

“Rond de verkiezingstijd leek het bij ons wel hooibouw. Dan was hij zo druk in de weer. Mijn zus en ik moesten in het stembureau gaan zitten in de oude Christelijke school en een kruisje noteren bij diegenen die van de Anti-Revolutionaire Partij waren. Zoetermeer was toen nog zo klein. Mijn vader wist dan meteen wie er geweest waren en ook wie op de A.R. Partij hadden gestemd. Het ging er tijdens de verkiezingen in Zoetermeer best heftig aan toe.

Mijn vader ging een keer naar school en toen hij de loodgieter passeerde die liberaal was, begon deze hem uit te schelden. Dat deden ze vroeger”.

Gezinsverzorging

In de loop der jaren trouwden alle broers en zusters van Jo en na het overlijden van vader in 1952 bleef zij samen met haar moeder in het grote huis wonen. Mede door de na-oorlogse woningnood werd de bovenverdieping onderverhuurd aan meestal jonge gezinnen. In 1965 overleed de moeder van Jo en dat betekende dat Jo zowel een baan als een ander huis moest zoeken. Pas in 1967 kreeg zij een benedenwoning in de Cornelis van Eerdenstraat toegewezen waar zij erg blij mee was, eindelijk een huis voor haarzelf. Inmiddels was ze in dienst getreden bij de Protestants-Christelijke Stichting voor Gezinsverzorging Zoetermeer als gezinshelpster bij bejaarden, na een teleurstellende ervaring als hulp in de huishouding bij een doktersgezin. “Bij de P.C. Stichting heb ik altijd met plezier gewerkt, al was het best hard werken. Ik kreeg drie of vier adressen per week, soms wel eens vijf. Je moest overal het zware werk doen, zoals ramen zemen en het sanitair. Ik hoefde geen eten te koken, maar ik was toch ook wel verzorgend bezig en als er bezoek kwam zorgde ik voor de koffie. Ik ging overal op de fiets naartoe. Zoetermeer was inmiddels al aardig gegroeid. Ik kreeg ook adressen in Meerzicht en Palenstein. Ik heb wel bij veertig verschillende mensen gewerkt. Soms moest je invallen bij ziekte of vakantie van de vaste hulp. Vooral de oude Zoetermeerdenaren waren blij als ik kwam, omdat ze mij kenden en vertrouwden. Bij veel mensen kwam ik al jaren aan de deur met het zendingsblad en ik haalde ook busjes op van de Vrije Universiteit. Na mijn zestigste begon ik wel te verlangen naar het tijdstip dat ik kon stoppen, omdat het werk me zwaar ging vallen. Ik kreeg toen de woensdagmiddag vrij, z.g. leeftijdsverlof, dat was wel fijn. Ik heb tot mijn 65e jaar gewerkt. Ik heb een leuk afscheid gekregen. De stichting was toen nog klein, het was toen gezelliger dan nu. Het was fijn om mensen te kunnen helpen.”

Vrijwilligerswerk

Ook na haar pensionering stond Jo altijd klaar voor de mensen in haar omgeving die een beroep op haar deden. Zij werd ook vrijwilligster in verzorgingshuis de Morgenster. Toen haar schoonzuster is overleden, is zij daarmee gestopt, omdat ze toen haar broer wilde helpen. In 1991 is zij verhuisd naar een ouderenwoning aan de Dokter J.W. Paltelaan.

Genieten van de oude dag

“Voor dit huis heb ik anderhalf jaar ingeschreven gestaan. Nu is er niet meer zoveel belangstelling voor deze woningen. Men vindt ze tegenwoordig te klein. Er is ook geen lift. De bovenhuisjes staan daardoor dikwijls een poos

leeg. Voor mij alleen is dit huis groot genoeg. Ik heb het hier goed naar mijn zin. Het ligt centraal in het Dorp en dicht bij de Pelgrimskerk in de Stationsstraat. Daar kerk ik nog elke zondag en ik ga ook altijd naar de bejaardensoos. Die middagen zijn erg gezellig en je ontmoet er veel bekenden”.

De Gereformeerde kerk waarbij de familie Nieuwenhuysen was aangesloten en het kerkelijk leven hebben in het gezin Nieuwenhuysen altijd een belangrijke plaats ingenomen. Zo hebben Jo en haar zusters Dien en Regien, alsmede haar broers Niek en Gerard jarenlang gezongen bij de Christelijke Zang- en Oratoriumvereniging Cantate Deo. Vader Nieuwenhuysen speelde zondags altijd op het orgel, terwijl het hele gezin de, vanzelfsprekend religieuze, liederen meezong. Jo spreekt met warmte en waardering over het gezin waarin zij is opgegroeid en de goede band die zij altijd met haar broers en zusters heeft gehad. Alle broers zijn nog in leven, ook de jongere zuster, alleen de oudste zuster is overleden. Slechts een van de broers, Niek en haar zuster Regien wonen in Zoetermeer, dicht in de buurt, de anderen wonen over het hele land verspreid. Hoewel het reizen met het klimmen der jaren voor Jo steeds moeilijker wordt, probeert ze het contact met haar familieleden zoveel mogelijk in stand te houden. Terugkijkend op haar leven dat niet altijd makkelijk was, ook wat gezondheid betreft, overheerst bij Jo de dankbaarheid en het vertrouwen. Wat kan een mens zich beter wensen!

ARTOTHEEK

'DE VLAMING'

Verbuur

beeldende

kunst

Voor bedrijven en particulieren

Vlamingstraat 2a
2712 BZ Zoetermeer
Telefoon 079 3169551

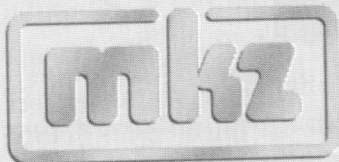
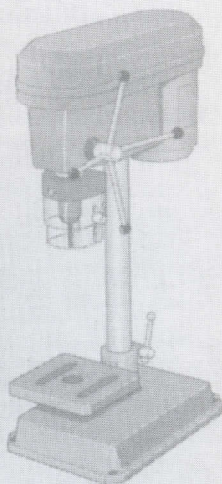
Nu óók voor particulieren!

LASSEN ○

ZETTEN ○

DRAAIEN ○

VERKOOP ○

MKZ-Metaalbewerking

Industrieweg 21, Zoetermeer

Telefoon (079) 341 63 41

Waar zaad werd gezaaid, wordt geschiedenis geoogst

Duco Vollebregt

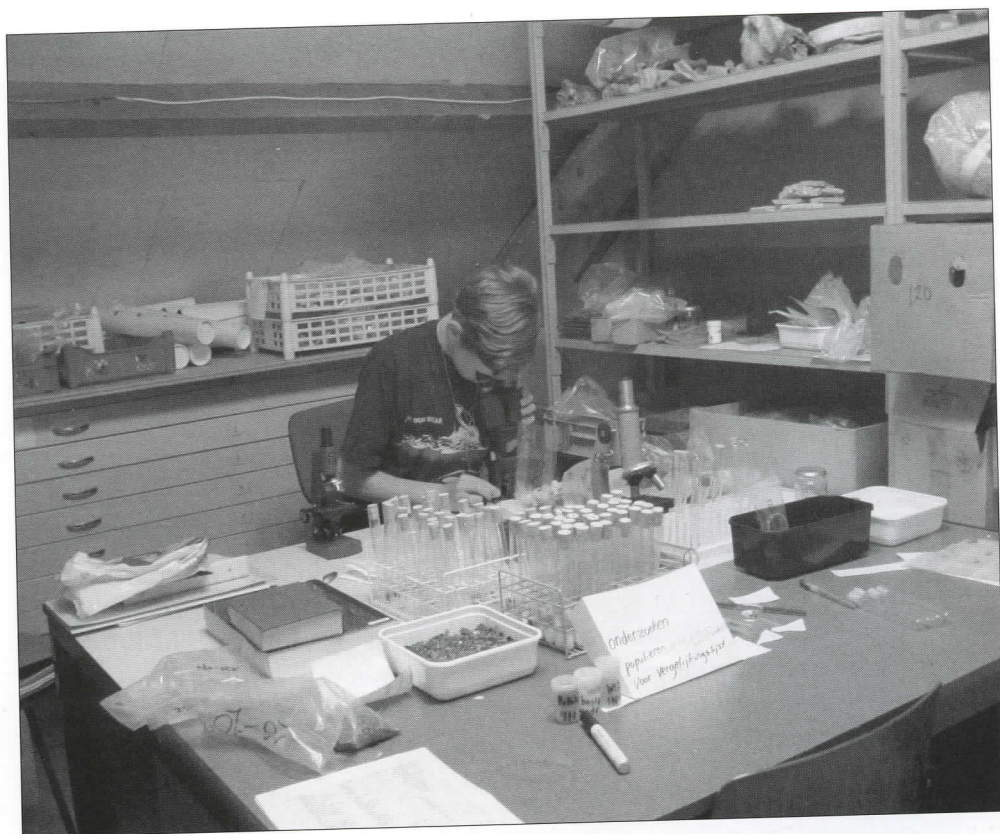
Bij archeologie wordt vaak gedacht aan graven. Dit is weliswaar een belangrijk onderdeel van de archeologie, maar het grootste deel van de activiteiten van een archeoloog is anders. Mensen met een wat gedetailleerder beeld van de archeologie denken ook wel aan het passen, plakken en tekenen van pannen, potten, glazen en dergelijke. Er zijn echter vele onderwerpen die nog nauwelijks bekend zijn, maar wel belangrijk zijn voor het totstandkomen van een volledig archeologisch onderzoek. Daarom wil ik in dit artikel wat meer vertellen over de paleobotanie, oftewel het onderzoek naar in de grond gevonden plantaardig materiaal.

Wat is paleobotanie?

Paleobotanie is een archeologische specialisatie waarbij wordt onderzocht welke planten en bomen er groeiden en wat mensen vroeger hebben gegeten aan plantaardig voedsel. Dit kan worden bepaald aan de hand van zaden en pitten die in de grond worden gevonden. Het is natuurlijk moeilijk om iets te herkennen als zaadje in de grond. Tijdens het graven zelf worden dan ook alleen de iets grotere zaden en pitten gevonden. Daarom worden er ook grondmonsters genomen om kleiner materiaal uit te zeven.

Hoe de plantenresten uit elkaar worden gehouden

Bij het onderzoek naar de schuurkerk aan de Voorweg in 1996 is er een 17e eeuwse rioolbuis aangetroffen die vol zat met stront. Daar zijn toen monsters van genomen, die vervolgens werden gezeefd, waarna de 'grote' stukken overbleven. Hier staat 'grote' tussen aanhalingstekens, omdat nog steeds minuscule zaadjes overblijven. Vervolgens werden alle materialen nauwkeurig gescheiden. De bij elkaar gezochte zaden en pitten werden in reageerbuisjes gegooid en moesten dan weer nader worden gedetermineerd. Dit doen we door middel van de 'zadenbijbel' zoals hij in de wandelgangen wordt genoemd. Hier zijn meer dan 1400 zaden in getekend met beschrijvingen erbij. Het boek stamt uit de Tweede Wereldoorlog. Het is gemaakt door een onderduiker. Hij had natuurlijk alle tijd en is toen zaden na gaan tekenen. Wij gebruiken die tekeningen nu om ze te vergelijken met de gevonden zaden. Ook leggen we een eigen vergelijkingscollectie aan. Hier gebruiken we muntmappen voor waar we in de vakjes aan de zijkant - dus waar we met de microscoop bij kunnen - zaden stoppen. In de vakjes in het midden worden strookjes gedaan met nummers erop. Die nummers kunnen we dan in de vergelijkingslijst opzoeken en daar staat dan wat het is en waar het vandaan komt. Verder hebben we een kleine voorraad zaden van de TU Delft gekregen. Hiervan

De werkplek van de 'paleobotanie' in 't Oude Huis.

hebben we een aparte lijst gemaakt omdat de zaden van de universiteit van de beste kwaliteit zijn en op de beste manier gedetermineerd. Ook hebben we een verzameling zaden gekregen van een lid dat vroeger veel bezig was met paleobotanie, Lowie van Zwet. Die zaden zijn tamelijk vers, dus zijn zij ook apart genummerd. Als we een goede steekproef uit een monster helemaal hebben gedetermineerd, moeten er natuurlijk conclusies worden getrokken. Als er bijvoorbeeld voornamelijk kersenpitten gevonden zijn, weet je dat de voormalige bewoners van de desbetreffende locatie veel kersen hebben gegeten. Zijn er uit een strontmonster veel frambozenaadjes boven water gekomen? Dan zijn er wellicht vroeger veel frambozen gegeten.

Zoetermeer is veel ouder dan je denkt

We zijn door middel van verschillende paleobotanische onderzoeken al tot interessante conclusies gekomen. Zo is er ontdekt dat er in het begin van onze jaartelling al boeren moeten hebben gewoond op het huidige grondgebied van

Zoetermeer. Dit hebben we kunnen concluderen uit het feit dat er bij het onderzoek naar het Huis te Palenstein tijdens grondboringen graanzaden zijn aangetroffen uit de periode van vlak na het begin van onze jaartelling. Dus moeten er binnen een straal van 100 tot 200 meter boeren hebben gewoond, aangezien de akkers toen gemiddeld zo groot waren. Ook kun je door middel van plantenresten de begroeiingen op bepaalde plaatsen achterhalen. Door de gevonden zaden in de gracht van Palenstein kunnen we reconstrueren hoe de gracht er qua begroeiing uit moet hebben gezien. Zo weten we dat er in de gracht van kasteel Palenstein witte waterlelie moet hebben gegroeid, gele plomp, waterpeper en fonteinkruid. Deze planten kunnen allemaal alleen in voedselrijk water groeien en daaruit kun je weer concluderen dat de gracht met voedselrijk water gevuld moet zijn geweest.

Samen met andere specialisaties kun je een goed beeld krijgen van wat de mensen vroeger hebben gegeten. Je zou het niet direct denken, maar het voedselbeeld van vroeger kan ook volledig worden gemaakt met aardewerk- en glasspecialisaties. Als je bijvoorbeeld een papkom vindt, weet je dat er pap is gegeten en als er een wijnfles is gevonden, weet je dat er wijn is gedronken. Kortom: Paleobotanie geeft samen met andere archeologische aspecten een

beeld van de planten en bomen die hier vroeger gegroeid hebben en een beeld van het voedselgebruik van onze voorouders.

Uit deze rioolbuis (opgraving schuurkerk) zijn verschillende monsters genomen.

Verkrijgbare publicaties van het Historisch Genootschap

- Samen onder één dak (1995): Geschiedenis van de Adventkerksgemeente en de Remonstrantse kerk (4,- euro)
- Over de Reguliersdam (1997): Historische en archeologische informatie over de Zoetermeerse overtoom in Rokkeveen (9,- euro)
- De geur van krijt (1997)*: Onderwijsgeschiedenis en scholen in Zoetermeer (1,- euro)
- Zeventien Zoetermeerse kerken (1998)*: Alle kerkgebouwen in Zoetermeer (3,- euro)
- Dorp in oorlog: Zoetermeer 1940-1945 (2000)*: De tweede wereldoorlog in Zoetermeer uitgebreid belicht (22,- euro)
- Vijf meter onder N.A.P.; Water in Zoetermeer (2000)*: Polder- en verveningsgeschiedenis, waterbeheer (3,50 euro)
- Op de hoek van de Wallen (2001)*: Bouw- en bewoningsgeschiedenis van Dorpsstraat 46 (4,50 euro)
- De geschiedenis op straat, een ontdekkingsstocht langs de Zoetermeerse cultuurhistorie (2001): beschrijving van de 286 belangrijkste cultuurhistorische elementen in Zoetermeer, met vijf wandel- en fietsroutes (met kaart) (12,50 euro)
- De geschiedenis op straat (2001). Met veel kleurenafbelingen en uitgebreide zoekmogelijkheden (6,80 euro)
- Verstopt achter de voordeur (2001)*: interieurs te Zoetermeer en Zegwaard rond 1900 (3,- euro).
- De kerk van Crooneveen: historisch en archeologisch onderzoek naar de Zoetermeerse schuurkerk (2002). Met kleurenomslag en full colour afbeeldingen (9,80 euro)
- De Zoetermeersche Handelscourant (2002)*: advertenties en berichten uit de jaren 1910-1970 (0,50 euro)
- Een klassiek juweel: de Oude Kerk in Zoetermeer (2002)*, veel aandacht voor bouwhistorie, interieur en kerkelijke geschiedenis (7,- euro)

De met een * gemerkte publicaties zijn samen met de Gemeente Zoetermeer uitgegeven.

Deze publicaties zijn te koop in geselecteerde Zoetermeerse boekhandels, het Stadsmuseum en bij het Historisch Genootschap Oud Soetermeer. Inspreken op (079) 319 06 83,

e-mail: info@oudsoetermeer.nl (verzendkosten 3,- euro)

Meer informatie is te vinden op het internet: www.oudsoetermeer.nl

Wim van Hamersvelt, badmeester in 1939, gezeten bij het geïmproviseerde zwembad aan de Delftewallenwetering.
Zie 't Seghen Waert nr september 2002.

Bloembinderij

DE NOBEL

- voor al uw
- ✿ Relatiegeschenken
  - ✿ Bloemdecoraties
  - ✿ Smaakvolle boeketten
  - ✿ Bruidswerk
  - ✿ Rouwwerk

Dorpsstraat 86k, Zoetermeer, telefoon (079) 316 93 11

Zoetermeer boterdorp of boerendorp

Piet Drapers

Begin september meldde Het Streekblad dat het archief van de boterhandel Van der Spek was overgedragen aan de gemeente Zoetermeer. Dankzij de inspanningen van het Historisch Genootschap en de gemeente kan er nu tot in lengte van jaren naspeuring worden gedaan naar het reilen en zeilen van de boterhandel. Voordat Zoetermeer bij de Nederlandse burgers en buitenlui bekendheid verwierf als "groeistad" was het immers vermaard als "Boterdorp" en dat is niet in de laatste plaats te danken aan de Spekken, of ze nu groen of blauw waren.

Boeren en boterboeren

Als je dan een weekje later door de Dorpsstraat loopt en je bent getuige van een echte ringrijderij word je toch nieuwsgierig. Prachtige paarden voor soms nog mooiere koetsen wekken op z'n minst de indruk dat de finefleur van de vroegere Zoetermeerse boterboerenstand hier acte de présence geeft. Zij waren immers "boer" en in vervlogen tijden reden zij met paard en wagen naar de betere Haagse en Delftse wijken om hun negotie van boter, kaas en eieren aan de vrouw te brengen. Zoetermeer is toch groot geworden door de boterboeren? Het is dan ook een enorme teleurstelling voor je als een echte Zoetermeerder je ruw uit deze droom wekt: boterboeren waren helemaal geen boeren. Zij hadden niet één koe in de schuur, laat staan dat er een hok naast hun woning stond waarin het de hele dag een gekakel van jewelste was omdat er iedere minuut wel een ei werd gelegd en zelf kaas maken deden ze ook al niet.

Echte boeren

Dan maar eens op zoek naar de eerste echte boeren, die moeten aan het boeren zijn geslagen toen de polders, de zogenaamde droogmakerijen, ontstonden. Het waren de pachters van de grond, die veelal in eigendom was van degenen die de droogmaking hadden gefinancierd. Omdat de stad Rotterdam het geld op tafel had gelegd om de Binnenwegse polder boven water te krijgen, was zij bijvoorbeeld de eigenaar van deze polder. Voor de eigenaren werden de gronden beheerd door de ambachtsheren. Een van hen was Cornelius Baldinus Osy, die ook mede-eigenaar was van de Palensteinse polder omdat hij voor de droogmaking ervan geld beschikbaar had gesteld. Ieder rechtgeaard lid van het Historisch Genootschap weet dat Cornelius en zijn familie in Het Huis te Palenstein hebben gewoond, dat aan de Dorpsstraat stond. En, geloof het of niet, maar het laatste deel van het huis werd in 1968 gesloopt voor de

toeleverancier van de boterboeren: de fabriek van Brinkers. Tegenwoordig kan je op deze plaats zelf je boter of margarine kopen bij Albert Heijn. De eerste boeren waren dus pachters die met de pet in de hand de huurpenningen bij de ambachtsheer gingen brengen. Thans zijn vele boeren ook eigenaar van de grond. Nog sterker: er zijn boeren die eigenaar waren, maar hun grond inmiddels al weer hebben verkocht aan de gemeente. Honderden Zoetermeeders wonen dus op een echt stuk boerenland en hebben er net hun tulpenbollen in gestopt. Tussen de afdracht van de pachtgelden en de aankoop van de tulpenbollen speelt zich de geschiedenis van de Zoetermeerse landbouw en veeteelt af.

Landbouwtentoonstelling

Als je over die geschiedenis iets meer wilt weten, zijn de archieven van het Historisch Genootschap en de Gemeente Zoetermeer de aangewezen plaatsen om te gaan kijken. Al snuffelend vind je oneindig veel informatie over onderwerpen die met het boerenbedrijf te maken hebben.

Tijdens de landbouwtentoonstelling. vlnr.: C. van Leeuwen (Katwijksebuurt), K.P. Janse, D. Sonneveld, A. Bos en vier kinderen Bos: Kees, Annette, Coby en Gosewinus op de arm. Hurkend A.J. Krijgsman.

Een onderscheiding behaald tijdens de landbouwtentoonstelling in 1921.

In een rapport uit de vijftiger jaren lees je dat tussen 1910 en 1958 het aantal bedrijven waarop land- of tuinbouw werd bedreven is toegenomen van 107 tot 171, maar het aantal boeren dat over een stuk land beschikt dat groter is dan 50 ha is gedaald van 23 naar 6. Het blijkt dat de zonen van de boer die eerst onder leiding van vader op de boerderij werkten liever een zelfstandig bedrijf gingen uitoefenen dan de leiding van "de oudste" te accepteren als pa er mee ophield. Zo werden bedrijven gesplitst in twee boerenbedrijven, maar veel boerenzoons werden met name tuinder op een afgesplitst stukje grond. Ook vind je dat er van 13 tot 16 september 1921 de Grote Landbouwtentoonstelling te Zegwaart-Zoetermeer werd gehouden op een terrein aan de Molenweg, westzijde. Dat dit in die tijd bijna net zo'n happening moet zijn geweest als tegenwoordig de Floriade blijkt als je vaststelt dat er een "Eere Comité" is met 48 namen en dat de voorzitter de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel is. Er is een "Eereprijs, een groote bronzen(!) medaille" beschikbaar gesteld door Hare Majesteit de Koningin Moeder. De medaille vind je niet, maar wel een paar exemplaren van oorkondes, die werden uitgereikt aan de eigenaren van de beste producten of

de mooiste beesten van de tentoonstelling. Er zijn feestelijkheden met muziek op het terrein en met groot genoegen lees je de mededeling dat bij dit feest ook een "Grote Ringrijderij" hoort. Hiermee is immers bewezen dat het ringrijden anno 2002 voortkomt uit de echte boerenstand.

K.P.Janse

Lezen over toestanden en gebeurtenissen uit het verleden is leuk, maar het is natuurlijk nog veel leuker als je iemand kan vinden die het zelf van nabij heeft meegemaakt. Dat is wat moeilijk als het gaat over de tijd van de droogmakerijen, maar als het gaat over de laatste zeventig jaar heb je meer kans dat je iemand vindt. In de Zoetermeerse geschiedenis doorgewinterde vrijwilligers van het Historisch Genootschap weten vele namen te noemen. Eén is er steeds bij, namelijk die van K(KRIJN).P. Janse. Dus je trekt de stoute klompen aan en belt hem op met de vraag of hij je iets wil vertellen over "het boeren" in Zoetermeer na 1920. Je twijfelt niet over zijn antwoord, want je kent de heer Janse nog uit de periode (1973 - 1978) dat hij wethouder in Zoetermeer was. Ondanks het feit dat hij met slechts drie collega-wethouders het expanderende -of was het exploderende?- Zoetermeer bestuurde, moest je het wel bont gemaakt hebben als hij je niet wilde ontvangen. Terwijl jij nog aan het mijmeren bent over tijden die wel veranderd zijn, hoor je aan de andere kant van de lijn de heer Janse meteen van wal steken over de boeren en met name de boerderijen in Zoetermeer. Het wordt de hoogste tijd dat deze eens in kaart worden gebracht met foto's en beschrijvingen. Er zijn er al vele afgebroken en dat gaat maar door. Als het nu niet gebeurt, dan is het straks te laat.

Ook als je bij de heer en mevrouw Janse aan de koffie zit, komt de inventarisatie weer aan de orde. Als je vertelt dat het jaar 2003 het jaar van de Boerderij wordt en dat de open monumentendag er aan gewijd zal zijn, komt er een instemmende glimlach op zijn gezicht.

Landbouwer

De vader van de heer Janse kwam in 1926 uit Groningen naar Zoetermeer, maar was een zoon uit een Zeeuwse boerenfamilie. Hij kocht een stuk grond van Van den Berg uit Benthuizen.

Bij je zoektocht naar informatie over de Zoetermeerse boerenstand had je tot je grote verrassing in het Gemeentearchief een vrijwilligster ontmoet die heel systematisch oude informatie over de Zoetermeerse gronden aan het rubriceren was. Zij baant zich een weg door wel twintig boeken van 50- bij 30- bij 10 cm. Iedere bladzijde heeft een nummer, dat in het jaar 1832 de naam "artikel" droeg. De bladzijde staat vol informatie over het stuk grond: "benaming, inhoudsgrootte (in bunders), klassering (van 1 tot 10, waarbij 1 aangeeft dat de

grond weinig waarde heeft, bijvoorbeeld grienden, en 10 veel, bijvoorbeeld woning)". Belangrijke kolommen zijn natuurlijk die waaruit je kunt afleiden wie op enig moment de eigenaar was en wie de vorige en de volgende eigenaren waren.

Meekijkend over de schouder van degene die druk doende is de gegevens te rubriceren zie je op vele bladzijden de naam Osy, maar ook de naam Graauwenhaan komt veelvuldig voor. Laat nu Martinus Graauwenhaan van 1813 tot 1832 de baas in Zegwaard zijn geweest, eerst als schout en de laatste zes jaren als burgemeester. Ook toen was "Wie het dichtst bij het vuur zit warmt zich het best" zeker al een bekend spreekwoord.

Je kunt dus ook opzoeken van wie de grond is geweest voordat de vader van de heer Janse het van Van den Berg kocht. Wel, Jan Arieszoon van den Berg, particulier te Benthuizen had de grond gekocht van Theresia Anna Maria Dieleman uit Oosterbeek. Wonderlijk genoeg had deze dame het in haar bezit gekregen door het te kopen van Jan Arieszoon van den Berg te Benthuizen, die toen "veehandelaar" was. Jan Arieszoon had het weer van Jacob Schuitemaker uit Rotterdam, die het in 1903 kocht van Johanna Henrica Graauwenhaan.

Conclusie: de grond gekocht door de vader van de heer Janse heeft naar alle waarschijnlijkheid toebehoord aan de schout of zijn familie uit 1830!

In 1927 werd de boerderij 't Hof Remstee aan de Zegwaardseweg 61 gebouwd.

Er werd ook meteen een trekker, een Amerikaanse Fordson voor dertienhonderd gulden aangeschaft om het land te ploegen, want de paarden stonden nog in Groningen. Daarmee moet het bijna de eerste trekker in Zoetermeer geweest zijn, want in het rapport uit 1958 over de Zoetermeerse samenleving staat vermeld dat het aantal trekkers in 1945 nagenoeg nihil was, in 1950 waren het er 79 en in 1958 reden er al meer dan 150. Dat klopt ook wel. In die beginperiode van de mechanisatie was een trekker een echte bezienswaardigheid, maar die trekkers hadden ook niet zo'n goede naam. Met hun smalle banden pletten zij de grond en dat doen paarden niet. Die trekker stond later dan ook meestal in de schuur en het werk werd gedaan door ongeveer tien paarden. Er stonden drie paarden voor een ploeg, maar als het land natter, dus zwaarder was, soms twee keer twee. Dan moest je ook met twee man de paarden mennen, eigenlijk zoals je nu nog ziet bij de rijtoer van de Koningin met de gouden koets.

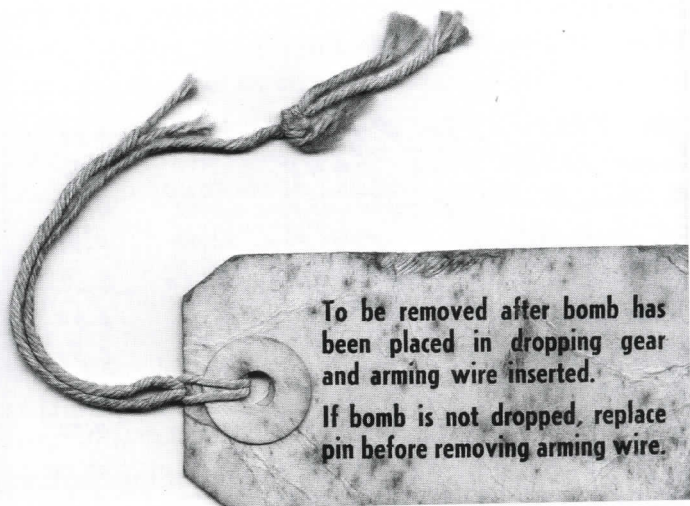
Samenwerking

Tot ver in de vijftiger jaren waren paarden dus heel belangrijk. Natuurlijk was er de paardenhandel met de bekende markten, maar veel boeren fokten toch hun eigen paarden. De heer Janse had samen met nog vijf boeren uit Zoetermeer, Benthuizen en Moerkapelle een hengstenvereniging opgericht. De twee hengsten van de vereniging stonden in een aparte stal bij de boerderij.

3044 ^{30/10}	1 herlock yjn 2635-1790-045	0.50
3045-	De Vet mest 10635-3640-6995	1.10
3046.	Cupd Velds biestall at Berg ~~6850-3620-2500~~	0.70
3047-	1 Sommer biestall at luss 3000-800-3000	0.50
3048-	- - - 4020-1500-3320	0.50
3049 ^{31/10}	Nutria pap 5650-4970-605	0.60
3050-	Nutria glas 7640-4590-3050	0.00
3051-	Nieldmeyer yjn 0075-4590-3405	0.90
3052.	A. P. Verboef harn 7 Hakisant 3310-1070-1440	0.50
3053-	De Harlog yjn 3060-2030-1030	0.50
3054-	A. Bro Wa stur n/d Well 7050-4250-2000	0.00
3055-	Tydenlaan biestop 11670-3670-0000	1.20
3056-	Phoria glas 3460-1670-1730	0.50
3057.	Tydenlaan biestop Onderwater 10140-4050-6090	1.10
3058.	De Vrode yjn + gruis 1550-1380-240	0.50
3059-	Peigroch mest 13570-6150-7420	1.40
16.)	7x50 1x70 1x120 1x60 2x80 2x110 1x140.	
	voor u gewogen in oktober	
	364 x 50 = f 182.00	
	49 x 60 = 29.40	
	01 x 70 = 56.70	
	93 x 80 = 74.40	
	67 x 90 = 60.30	
	01 x 100 = 01.00	
	74 x 110 = 01.40	
	49 x 120 = 58.80	
	35 x 130 = 45.50	
	10 x 140 = 25.20	
	10 x 150 = 15.00	
	10 x 250 = 25.00	
	1 x 300 = 3.00	
	9 x 0.05 = 0.45	
	941.9 - 932 neg af 30.15:	
	a 25'ers.	
	af voor myt. 	
	932 x 25 = f 233.00	
	9 x 242 = 22	
	f 233.22.	
	730.15	
	233.22	
	f 504.93	
	Totaal	

Een pagina uit de boekhouding van de Landbouwwerening "De Eendracht" te Zoetermeer, 1959.

Wat te doen bij het vinden van een bom (1946).

Dagelijks ging Piet Bervoets die in Koudekerk aan de Rijn woonde met de hengsten langs de boeren om merries te dekken. Als je geen lid van de vereniging was, moest daar natuurlijk voor betaald worden.

Na de tweede wereldoorlog werd met ongeveer vijftien boeren een werktuig-coöperatie opgericht. Een van de eerste zaken die dankzij de Marshall-hulp kon worden aangeschaft was een rupstractor voor het ploegen. De coöperatie had Geert Opstal in dienst en die ging van boer naar boer. Iedere boer had een volgnummer en ieder jaar schoof je één plaats op. Zo kwam iedereen een keer als laatste, maar ook als eerste aan de beurt.

Dan was er ook nog de Landbouwvereniging "De Eendracht". De heer Janse pakt nu een jubileumbrochure uit 1954 waarop staat "50 jaar Spaar- en Voorschotbank voor de gemeente Zoetermeer". In de brochure lezen we: "Voortgekomen uit de Landbouwvereniging De Eendracht, met het doel landbouwers en veehouders te helpen in hun tijdelijke geldbehoeften, is de bank uitgegroeid tot een bedrijf voor alle standen en beroepen, daarbij toch steeds haar speciale taak voor land- en tuinbouw niet vergetend". Bij de oprichting in 1904 zijn aandelen uitgegeven voor 10 gulden die bij de overname door de Nederlandse Middenstandsbank in 1958 f. 1.750,- opbrachten. Na de oorlog was De Eendracht vooral een inkoopvereniging die kunstmest voor alle leden inkocht, maar zij was ook eigenaar van de weegbrug op de hoek van de Zegwaartseweg en Den Hoorn. Uit het archief van de heer Janse duikt een schrift op, waarop in schoonschrift is geschreven: "Boekhouding van de Landbouwvereniging De Eendracht te Zoetermeer". In het schrift staan per dag keurig genummerd alle wegingen genoteerd, met het gewicht van de wagen met en zonder lading en het bedrag dat door degene die kwam wegen moest worden betaald. Alle boerenproducten zie je verschijnen: 634 N. Duiniveld mest f. 1,30, 672 Oostdam gras f. 0,70; 691 A.R. Verhoef gerst, maar je ziet ook andere bedrijven passeren zoals: 733 J. Gerlach ijzer f. 0,50; 740 Nutricia vuil glas f. 0,80; 937 Jac. Sentel eierkolen f. 1,00.

Aan het eind van iedere maand tref je de afrekening aan over die maand. Op die bladzijde is dan een kwitantiezegel van 15 cent geplakt waar namens De Eendracht een handtekening overheen is geplaatst als kwijting voor degene die alles zo keurig heeft gewogen en geadministreerd. Dat was Henk van der Most, die de weegbrug bediende en tegenover de brug ook een wagenmakerij had. Dit pand staat nu op de nominatie om afgebroken te worden.

Archief

Bij de heer en mevrouw Janse word je op je wenken bediend als je iets over het Zoetermeer van zestig jaar geleden wilt weten.

Behalve de jubileumbrochure van de bank en het schoolschrift van De Eendracht, krijg je ook de eeste statuten van het Historisch Genootschap in handen gedrukt. Zoals ook in het jubileumboek uit 1989 is vermeld, stond de heer Janse aan de wieg ervan in 1949.

Bijzonder is toch een kaartje aan een touwtje met de tekst: "To be removed after bomb has been placed in dropping gear and arming wire inserted. If bomb is not dropped, replace pin before removing arming wire" Het kaartje heeft de heer Janse vlak na de oorlog op zijn land gevonden, of de bom daar, al of niet ontploft, ook is aangekomen weet hij niet.

Tenslotte maakt de heer Janse er melding van dat hij in een grote doos veel informatie heeft van de werktuigencoöperatie Zoetermeer met notulen en de gehele boekhouding. Als het Genootschap daar belangstelling voor heeft, mogen zij dat hebben. Zo weet je maar nooit waar het geluk ligt: begin je met het archief van een boterboer en eindig je met het archief van echte boeren.....

MEEÛS®
Goed geregeld dus.

Huis kopen?
Huis verkopen?

079-3167771

De adverteerders en de hierna genoemde bedrijven maken het met hun financiële steun mede mogelijk dit blad uit te geven.

Van As Makelaardij bv

Eerste Stationsstr. 61, tel. (079) 316 44 45

Dranken/Wijnhandel Boonekamp

Dorpsstraat 130, tel. (079) 316 38 02

Bouwmarkt De Bouwhof

Edisonstraat 88, tel. (079) 331 07 00

Cammeraat IJzerwaren

Eerste Stationsstr. 48, tel. (079) 316 37 31

Carrosseriefabriek Joost Lambooy bv

Koperstraat 40, tel. (079) 363 44 44

Het Fluitschip historisch onderzoeks-

en adviesbureau, tel. (079) 316 78 46

Henneken Radio en TV

Den Hoorn 7, tel. (079) 316 24 90

Linthout Foto Video

Dorpsstraat 68, tel. (079) 316 30 84

Roos Kantoorboekhandel

Dorpsstraat 155, tel. (079) 316 35 80

Rové Licht & Sfeer Eerste Stationsstr. 3

tel. (079) 316 64 88

Schoenen Van Veen

Dorpsstraat 83, tel. (079) 316 31 65

Slagerij Vollebregt

Dorpsstraat 127, tel. (079) 316 35 25

Personenvervoer Van der Slik

Blauwroodlaan 296, tel. (079) 361 61 61

Verlaan Verfspecialzaak

Vlamingstraat 5, tel. (079) 316 34 76

Van Waaij Wonen

Coppeliashouw 30, tel. (079) 343 53 30

UW HUIS VERKOPEN?

van Brero *makelaardij o.g.*

Vrijblijvend thuis bezoek door beëdigd makelaar-taxateur lid NVM.

Dorpsstraat 14 2712 AK Zoetermeer Telefoon 079 316 00 61 Fax 079 316 00 26
Internet: www.vanbrero.nl E-mail: brero@nvm.org

gratis waardebeoordeling! Bel 079-3160061

Het avontuur begint bij Dump van Herwijnen

Voor alles wat met avontuur te maken heeft
moet je bij Van Herwijnen zijn.
Dus kom naar de Dorpsstraat 66
voor een complete uitrusting!
Zowel voor jouw aktieve hobby
of jouw aktieve vakantie!

Een compleet assortiment

Aantrekkelijk geprijsd

**Ook voor campingsport,
messen, overlevingssets...**

tenten
dartsport
klimsport
schietsport
vrijtijds-kleding
kampeerartikelen
camping-gaz dealer
berg/wandelschoenen

dump
van Herwijnen
SINDS 1891

Dorpsstraat 66 Zoetermeer Telefoon 079 - 3163551